

شناسایی پیامدها و پیش‌آیندهای مشارکت مرتعداران در اجرای طرح‌های مرتعداری استان گیلان

مهناز میرآخوری¹، سیداکبر جوادی^{2*} و حسین ارزانی³

- (1) دانش‌آموخته کارشناسی ارشد رشته مرتعداری، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
- (2) دانشیار گروه مرتع و آبخیزداری، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. * رابانامه نویسنده مسئول مکاتبات: a.javadi@srbiau.ac.ir
- (3) استاد دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه تهران، کرج، ایران.

تاریخ پذیرش: 1400/05/03

تاریخ دریافت: 1400/01/21

چکیده

یکی از مهمترین چالش‌های زیست محیطی دو دهه گذشته از بین رفتن مراتع کشور است. مراتع از آنجایی قابل اهمیت هستند که بخش مهمی از منابع تجدیدشونده را تشکیل می‌دهند و هنوز زندگی شمار قابل توجهی از انسان‌ها و حیوانات به آن وابسته است. از این رو هدف این پژوهش شناسایی پیامدها و پیش‌آیندهای مشارکت مرتعداران در اجرای طرح‌های مرتعداری استان گیلان است. جامعه آماری این پژوهش مرتعداران استان گیلان هستند. تعداد کل مراتع استان گیلان که دارای طرح‌های مرتعداری بودند برابر با 186 مرتع است و تعداد 335 نفر از مرتعداران به عنوان پاسخ‌دهندگان به پرسشنامه به صورت تصادفی از بین مجریان طرح‌های مرتعداری در این مناطق انتخاب شدند. ابزار جمع‌آوری داده‌ها در این تحقیق پرسشنامه بود و برای بررسی فرضیه‌های پژوهش از تحلیل عاملی تاییدی و مدل‌سازی معادلات ساختاری با رویکرد حداقل مربعات جزئی استفاده شد. نتایج حاکی از تاثیر مثبت و معنی‌دار عوامل اقتصادی، اجتماعی، روان‌شناختی، نگرشی و آموزشی - ترویجی بر مشارکت مرتعداران در اجرای طرح‌های مرتعداری بود. همچنین مشارکت مرتعداران در اجرای طرح‌های مرتعداری بر سلامت مراتع، افزایش تولیدات دامی و رضایت‌مندی بهره‌برداران تاثیر مثبت دارد. نتایج بررسی نشان داد که تعادل دام و مرتع یکی از مهمترین عوامل تخریب مراتع گیلان می‌باشد و مادامی که این مساله برطرف نگردد، تمامی تلاش‌ها و اقدامات برای مدیریت، اصلاح و احیای مراتع بی‌فایده و یا بسیار کم‌اثر است.

واژه‌های کلیدی: استان گیلان، پیامدها، پیش‌آیندها، طرح‌های مرتعداری، مشارکت مرتع داران.

مقدمه

می‌کنند (ترکی‌زاده و همکاران، 1395). حفاظت از مراتع و بهره‌برداری صحیح، توسعه و احیا آن بدون توجه به مسایل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و همچنین جلب مشارکت بهره‌برداران، جز لاینفک توسعه پایدار مراتع است. همچنین وسعت منابع طبیعی و پراکندگی عرصه‌های جنگلی به حدی است که به‌طور معمول بدون مشارکت جنگل‌نشینان و روستاییان مجاور مناطق جنگلی، امری بسیار مشکل است (میرهاشمی و همکاران، 1395).

جوامع محلی انسانی به اشکال مختلف از جنگل‌ها و مراتع استفاده می‌کنند و تولیدات جنگلی به نوعی در تامین غذا، اشتغال و سایر عایدات موثر می‌باشند. لازمه حفظ محیط زیست و بهره‌برداری بهینه از منابع طبیعی از ضرورت‌های توسعه است (Klimova و همکاران 2016). روستاییان به دلیل شیوه زندگی و نوع معیشت خود بهره‌برداران اصلی و مستقیم منابع طبیعی محسوب می‌شوند و حدود 24 درصد از عرصه‌های طبیعی کشور را در اختیار دارند و از آنها بهره‌برداری

مراعات کشور یکی از منابع اساسی تولید محسوب می‌شوند که حفظ، احیا و توسعه آنها علاوه بر تولید پایدار و مستمر، بخش مهمی از علوفه مورد نیاز دام را تامین و نقش اساسی را در حفظ آب و خاک کشور و پایداری اکوسیستم دارد (رئوفی راد و همکاران، 1396). منابع طبیعی تجدیدشونده زیرساخت توسعه هر کشوری تلقی می‌شود (لشگرآرا و همکاران، 1394) و مادامی که بهره‌برداری از این منابع به صورت اصولی، علمی و پایدار انجام نشود، پایه‌های توسعه در گذر زمان پایدار نخواهد ماند و فرآیند مذکور بحران‌های اقتصادی و اجتماعی را به دنبال خواهد داشت. از این رو برای مقابله با تخریب منابع طبیعی و رفع نگرانی‌ها در مورد مدیریت منابع طبیعی، مشارکت و همکاری میان بهره‌برداران یکی از نیازهای اساسی است (احمدی و همکاران، 1397). تاکید بر مشارکت مردم در تصمیم‌گیری‌های پیرامون منابع طبیعی به‌عنوان نزدیک‌ترین و سهل‌ترین راه حفظ این منابع به دهه 1930 برمی‌گردد (لشگرآرا و همکاران، 1394). از این دهه به بعد تلاش برای کسب دیدگاه و علایق گروه‌های اجتماعی به‌منظور بهبود شرایط محیطی شروع شده است و سازمان‌های دولتی از سه دهه پیش به‌طور جدی شروع به مشارکت دادن مردم در مدیریت منابع طبیعی به‌عنوان گام اساسی در توسعه پایدار کرده و تاکید می‌کنند اگر مردم و تشکل‌هایشان از مشارکت در فعالیت‌های زندگی‌شان محروم شوند، رشد و توسعه به شدت بی‌معنی خواهد شد (سیداخلاقی و همکاران، 1396). اما در این میان یکی از مهمترین موانع مشارکت جوامع محلی در اجرای طرح‌های اصلاح و احیایی مراعات عدم توجه به نیازهای اقتصادی - اجتماعی بهره‌برداران و منبع تامین آن است (احمدی و همکاران، 1397).

در چند دهه اخیر، شیوه‌های نادرست و نامناسب بهره‌برداری از منابع طبیعی موجب بروز لطمات شدیدی به عرصه‌های منابع طبیعی شده است. برنامه‌های متعددی برای اصلاح و مدیریت این عرصه‌ها طراحی شده که موفقیت در اجرای آنها منوط به مشارکت فعال روستاییان و بهره‌برداران آنها است. مشارکت فرآیندی اجتماعی، عمومی، یکپارچه، چندبعدی و چندفرهنگی است که هدف آن برانگیختن حساسیت مردم به ایفای نقش در همه مراحل توسعه برای

حفاظت از منابع پایه و در نتیجه افزایش ادراک و توان مردم برای پاسخگویی به طرح‌های توسعه می‌باشد (کریمی و شریف‌زاده، 1396). یکی از مهمترین عوامل رشد و توسعه اجتماعی و اقتصادی یک جامعه به‌ویژه در عرصه‌های منابع طبیعی (مراعات) نقش و حضور فعالانه بهره‌برداران در پروژه‌های اصلاحی و احیایی مراعات است. بدون همکاری و مشارکت مردم توسعه مفهومی نخواهد داشت، زیرا هر گامی که در راه رشد و توسعه برداشته می‌شود باید با همراهی مردم انجام شود (احمدی و همکاران، Klimova و همکاران، 2016; Groot و همکاران، 2015).

در واقع مدیریت مشارکتی در مراعات عبارت از مشارکت تمامی ذی‌نفعان شامل بهره‌برداران و نهادهای دولتی و غیردولتی برای مدیریت بهره‌برداری بهینه و پایدار از این منابع است (قربانی و همکاران، 1397). طرح‌های مرتعداری یکی از ابزارهای اصلی مدیریت و بهره‌برداری از مراعات ایران است که در تهیه آنها به ویژگی‌های اکولوژیک منطقه از یک سو و به مسایل اجتماعی - اقتصادی بهره‌برداران از سوی دیگر اهمیت داده می‌شود و بسیار مورد توجه است (محمدی و بارانی، 1397). ضرورت مشارکت مردم در امر احیا، مدیریت و اجرای طرح‌های مرتعداری از موارد ضروری در موفقیت برنامه‌های مدیریتی است. تجارب متعدد عدم موفقیت طرح‌های مدیریت منابع طبیعی در اثر عدم مشارکت بهره‌برداران، بیانگر اهمیت مشارکت آنان در برنامه‌های مدیریتی است. مشارکت بیشتر و موثر مردم در صورتی قابل انتظار است که تطابق بیشتری میان نیازهای مردم و اهداف پروژه وجود داشته باشد (کریمی - سنگچینی و همکاران، 1397، معیری و همکاران 1394).

عوامل موثر بر مشارکت بهره‌برداران در اجرای طرح‌های مرتعداری متعدد و متنوع هستند. ویژگی‌های مرتع و مرتعدار سطوح مشارکت در برنامه‌های حفاظتی مراعات را تحت تاثیر قرار می‌دهد (رحمانی، 1397). در حال حاضر مراعات ایران از وضعیت نامناسبی برخوردارند و اگر اقدامی برای اصلاح و احیای آنها صورت نگیرد، در زمان نه چندان دور بشر شاهد از بین رفتن پوشش گیاهی و فرسایش خاک در مراعات و در نهایت نابودی کامل این منبع خدادادی خواهد بود. نابودی مراعات هم از لحاظ اقتصادی و هم اجتماعی ضرر و زیان فراوانی

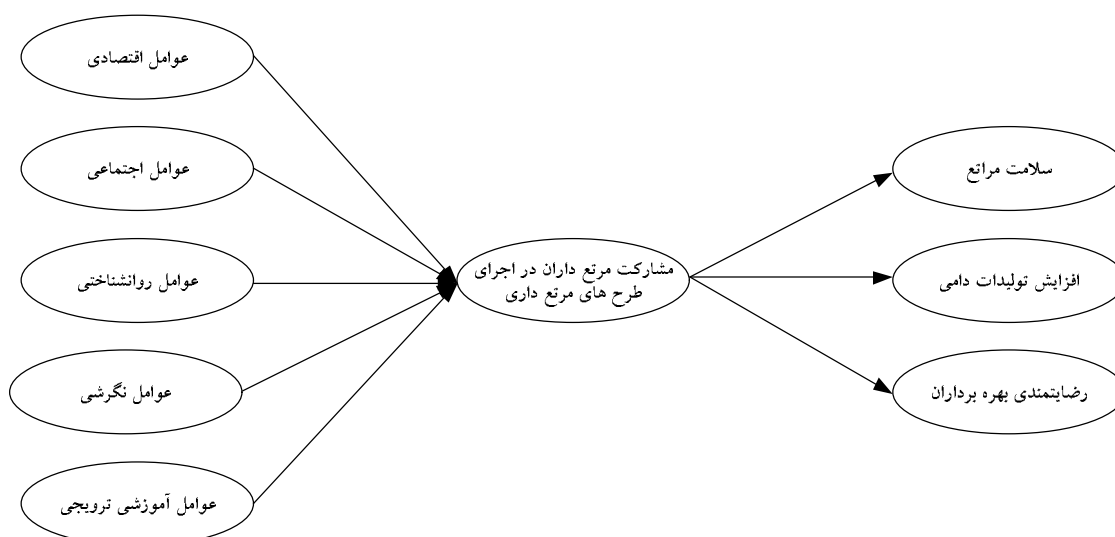
پتانسیل برای تولید علوفه در هر منطقه با هر نوع آب و هوا است. تشکیل خاک فرآیندی کاملاً کند است و به‌عنوان نمونه برای تشکیل یک سانتی‌متر خاک در شرایط خشک و نیمه‌خشک به‌طور متوسط هزار سال زمان و گاهی بیشتر نیاز است، اما با چرای کنترل نشده همین مقدار خاک فقط طی چند سال فرسایش می‌یابد (افتخاری و همکاران، 1398).

به‌طور کلی می‌توان بیان نمود که بیابان‌زایی و تخریب سرزمین برآیند مجموعه‌ای از عوامل طبیعی، اقلیمی، بوم‌شناختی و اقتصادی- اجتماعی بوده و به اعتقاد بیشتر صاحب‌نظران، مولفه‌های اقتصادی و اجتماعی به‌عنوان یکی از مهمترین عوامل در تخریب منابع طبیعی به شمار می‌آید (سیداخلاقی و همکاران، 1396). از این رو هدف اصلی این پژوهش شناسایی پیامدها و پیش‌آیندهای مشارکت مرتعداران در اجرای طرح‌های مرتعداری استان گیلان است.

این پژوهش بر آن است تا با توجه به اهمیت مراتع، میزان تاثیر آن بر اقتصاد خانوارهای ساکن در مناطق مراتع استان گیلان، افق‌های تازه‌ای در عرصه علمی کشور گشوده و یکی از مسایل و مشکلات منطقه‌ای را که مراتع‌نشینان به‌طور اعم با آن روبه‌رو هستند و تا کنون در استان به آن پرداخته نشده است را مورد تجزیه و تحلیل قرار دهند. بخشی از جمعیت ایران را مراتع‌نشینان تشکیل می‌دهند که رسالت حراست از مراتع را به عهده دارند. این جمعیت که اکثراً شیوه معیشت‌شان روستایی است، برای برآورده شدن نیازهای اقتصادی خود به مراتع وابسته‌اند و یکی از مهمترین راه‌هایی که می‌توان سرمایه‌های اندک مرتع‌نشینان را جمع‌آوری کرد، شکل‌گیری و گسترش تعاونی‌های مراتعی است تا به این وسیله اثرات رشد این تعاونی‌ها در زندگی اعضا پخش شود. استان گیلان از نواحی شمالی کشور در مجاورت دریای خزر دارای معضلات اجتماعی و اقتصادی از جمله درآمد پایین ساکنان می‌باشد، بنابراین وجود عوامل و نهادهای گوناگون در جهت توانمندسازی ساکنان ضروری است. با توجه به مطالب ارائه شده مدل مفهومی تحقیق در شکل 1 ارائه شده است:

به همراه خواهد داشت. استفاده بی‌رویه از مراتع به‌ویژه در چند دهه اخیر، موجب گسترش روند فرسایش خاک در کشور شده است، به طوری که سالانه حدود یک میلیون هکتار از مراتع کشور از نظر کیفی و کمی تخریب و از مرحله تولید خارج می‌شوند. طبق نظر بسیاری از دست‌اندرکاران امور منابع طبیعی کشور، حل این مشکل در گرو بسیج همگانی و همکاری و مشارکت کلیه اقشار مردم است (لشگرآرا و همکاران، 1394). متأسفانه در حال حاضر سالیانه حدود 1/5 میلیون هکتار به سطح بیابان‌ها در کشور افزوده می‌شود و در هر دقیقه 200 تن خاک از سطح مزارع، مراتع و جنگل‌ها راهی دریاها و دریاچه‌ها و پشت سدها می‌شود. در واقع هر ساله در ایران به‌طور مستمر حدود 15 تن خاک در هر هکتار بر اثر فرسایش آبی شسته می‌شود (لشگرآرا و همکاران، 1394؛ افتخاری و همکاران، 1398) که این مقدار به معنی از دست رفتن 76 کیلوگرم نیتروژن، 24 کیلوگرم فسفر و 8 کیلوگرم پتاس در هر هکتار است که اگر قیمت مواد غذایی داخل خاک نیز محاسبه شود، سالانه حدود 7/6 میلیون دلار از ریزمغذی‌های داخل خاک از دست می‌رود که بسیار مایه تاسف است (افتخاری و همکاران، 1398).

متأسفانه برداشت بیش از حد مجاز و مازاد بر توان تولیدی مراتع که ناشی از افزایش تعداد دام و جمعیت بهره‌بردار و موارد دیگری مانند چرای زودرس و مفرط، بوته‌کشی، تبدیل مراتع به دیمزارهای کم‌بازده بدون توجه به قابلیت‌های اکولوژیکی مراتع بوده، باعث کاهش پوشش گیاهی و به دنبال آن کاهش تولید علوفه شده است (رنوفی‌راد و همکاران، 1396). همچنین عدم درک صحیح از این خدمات و جایگاه مهم مراتع در زندگی بشر منجر به تخریب این منبع عظیم خدادادی در ایران گشته است. میزان تخریب کمی یا کاهش سطح مراتع کشور طی سال‌های 1335 تا 1375 برابر با 9/1 درصد بود و میزان تخریب کیفی یا کاهش کیفیت و توان تولیدی مراتع و به عبارتی تنزل درجه وضعیت مرتع حدود 49/4 درصد می‌باشد. در نتیجه مرتعداری غلط و یا چرای مفرط باعث از دست رفتن خاک می‌شود، زیرا خاک عامل اولیه تعیین

شکل 1. مدل مفهومی تحقیق

نهایت از 335 پرسشنامه برای تجزیه و تحلیل نهایی استفاده نمود.

روش و ابزار اندازه گیری

روش گردآوری داده‌ها در این پژوهش از نوع میدانی بوده و از پرسشنامه برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده گردید. طیف اندازه‌گیری سوال‌های پرسشنامه از نوع پنج‌گزینه‌ای لیکرت بود. پرسشنامه تحقیق با اقتباس از ادبیات تحقیق طراحی شد و بعد از بررسی روایی محتوایی و پایایی در این تحقیق مورد استفاده قرار گرفت. برای بررسی روایی در این پژوهش از روایی محتوا استفاده شد، به همین دلیل در این بخش از پرسشنامه تحقیق در طی چند جلسه با استاد راهنما و خبرگان حوزه مرتعداری مورد بررسی قرار گرفت و با نظرات ایشان چندین بار سازه‌های پرسشنامه مورد بازبینی قرار گرفت. در نهایت نیز پرسشنامه به تایید چندین نفر از اساتید رشته مرتع و جنگلداری رسید. برای بررسی پایایی نیز از شاخص آلفای کرونباخ استفاده شد. برای بررسی پایایی تحقیق تعداد 30 پرسشنامه در بین مرتعداران توزیع گردید و با توجه به اینکه مقادیر آلفای کرونباخ برای کلیه متغیرهای پرسشنامه بالاتر از 0/7 به دست آمد، بنابراین پایایی پرسشنامه به تایید رسید. اطلاعات مربوط به سوال‌های پرسشنامه از نظر تعداد سوال‌ها و منابع در جدول 1 آمده است:

روش پژوهش نمونه و گردآوری اطلاعات

این پژوهش از نظر هدف به‌عنوان یک تحقیق کاربردی به‌شمار می‌رود. تحقیقات بر اساس چگونگی به‌دست آوردن داده‌های مورد نیاز از نوع تحقیقات توصیفی است. از سوی دیگر تحقیق حاضر از آنجایی که به مطالعه ویژگی‌ها و صفات افراد جامعه می‌پردازد و وضعیت فعلی جامعه را در قالب چند صفت یا متغیر مورد بررسی قرار می‌دهد از نوع توصیفی - پیمایشی است و از نظر نوع روش تحقیق نیز از نوع تحقیقات همبستگی است. جامعه آماری پژوهش حاضر مرتعداران استان گیلان بودند. تعداد کل مراتع استان گیلان که دارای طرح‌های مرتعداری بود برابر با 186 مرتع بود که پاسخ‌دهندگان به پرسشنامه به‌صورت تصادفی از بین مجریان طرح‌های مرتعداری در این مناطق انتخاب شدند (تعداد نمونه برابر با 335 نفر از مرتعداران). برای جلوگیری از عدم برگشت تمامی پرسشنامه‌ها و کسر نمونه در این تحقیق حدود 360 پرسشنامه در طی 5 روز توزیع گردید و از بین 360 پرسشنامه توزیع شده 341 پرسشنامه به محقق برگشت داده شد. از آنجایی که نرخ بازگشت پرسشنامه بالای 90 درصد بود، بنابراین این آمار مطلوب تلقی گشت. محقق پس از بررسی پرسشنامه‌های مرجوعی، چند پرسشنامه که ناقص بودند را کنار گذاشت و در

شناسایی پیامدها و پیش‌آیندهای مشارکت مرتعداران در اجرای طرح‌های مرتعداری استان گیلان/31

جدول 1. اطلاعات پرسشنامه پژوهش

متغیرهای تحقیق	تعداد سوال‌ها	ردیف سوال‌ها	ضریب آلفای کرونباخ
عوامل اقتصادی	3	1 - 3	0/874
عوامل اجتماعی	3	4 - 6	0/912
عوامل روانشناختی	3	7 - 9	0/792
عوامل نگرشی	3	10 - 12	0/865
عوامل آموزشی - ترویجی	3	13 - 15	0/771
مشارکت مرتعداران در اجرای طرح‌های مرتعداری	3	16 - 18	0/908
سلامت مراکز	3	19 - 21	0/887
افزایش تولیدات دامی	3	22 - 24	0/762
رضایت‌مندی بهره‌برداران	3	25 - 27	0/703

نتایج

بالاترین مقدار میانگین از بین متغیرهای تحقیق مربوط به متغیر مشارکت مرتعداران در اجرای طرح‌های مرتعداری و پایین‌ترین مقدار میانگین هم مربوط به متغیر عوامل نگرشی بود. سایر نتایج به‌دست آمده در جدول 2 ارایه شده است:

توصیف آماری پارامترهای مرکزی: در بخش آمار توصیفی شاخص‌های مرکزی، آیت‌های میانگین، واریانس، انحراف معیار، واریانس، چولگی، کشیدگی، بیشترین و کمترین به‌دست آمد.

جدول 2. نتایج آمار توصیفی متغیرهای تحقیق

متغیرها	تعداد	کمترین	بیشترین	میانگین	انحراف معیار	واریانس	چولگی	کشیدگی
عوامل اقتصادی	335	1/00	5/00	2/8239	0/77916	0/607	-0/038	-0/046
عوامل اجتماعی	335	1/00	5/00	2/8346	0/76322	0/583	0/065	-0/348
عوامل روان‌شناختی	335	1/00	5/00	3/0425	0/83537	0/698	-0/108	-0/306
عوامل نگرشی	335	1/00	5/00	2/8157	0/97871	0/958	0/081	-0/554
عوامل آموزشی - ترویجی	335	1/00	5/00	3/0706	0/93501	0/874	-0/125	-0/528
مشارکت مرتعداران در اجرای طرح‌های مرتعداری	335	1/00	5/00	3/2418	0/87105	0/759	-0/208	-0/316
سلامت مراکز	335	1/00	5/00	3/0468	0/97035	0/942	-0/157	-0/446
افزایش تولیدات دامی	335	1/00	5/00	3/0468	0/97035	0/942	-0/157	-0/446
رضایت‌مندی بهره‌برداران	335	1/00	5/00	3/0468	0/97035	0/942	-0/157	-0/446

کرونباخ و ضریب پایایی ترکیبی برابر با 0/7 بود که در بعضی از متون آماری تا مقدار 0/6 هم قابل قبول می‌باشد. حداقل مقدار قابل قبول برای میانگین واریانس استخراج شده نیز برابر با 0/4 است. با توجه به مقادیر به‌دست آمده روایی همگرای مدل مورد تایید قرار گرفت. نتایج بررسی روایی همگرا در جدول 3 ارایه شده است:

بررسی شاخص‌های پایایی و روایی همگرا: قبل از وارد شدن به آزمون فرضیه‌ها در ابتدا به شاخص‌های آلفای کرونباخ، ضریب پایایی ترکیبی، میانگین واریانس استخراج شده (روایی همگرا) و ضریب تعیین مورد بررسی قرار گرفته و به دنبال آن به بررسی فرضیه‌های پژوهش پرداخته می‌شود. حداقل مقدار قابل قبول برای ضریب آلفای

جدول 3. بررسی شاخص‌های برازش مدل

متغیرهای مدل پژوهش	آلفای کرونباخ نهایی	پایایی ترکیبی	میانگین واریانس استخراج شده
افزایش تولیدات دامی	0/74	0/797	0/572
رضایت‌مندی بهره‌برداران	0/785	0/739	0/539
سلامت مراتع	0/728	0/834	0/626
عوامل آموزشی - ترویجی	0/714	0/835	0/629
عوامل اجتماعی	0/717	0/841	0/641
عوامل اقتصادی	0/801	0/882	0/714
عوامل روانشناختی	0/846	0/906	0/764
عوامل نگرشی	0/755	0/860	0/673
مشارکت مرتعداران	0/843	0/905	0/761

در ادامه نیز به بررسی روایی واگرا پرداخته شد (جدول 4).
بر اساس این ماتریس از آنجایی که قطر اصلی ماتریس از اعداد سمت چپ و پایین خود بیشتر می‌باشد و نظر به اینکه تمامی

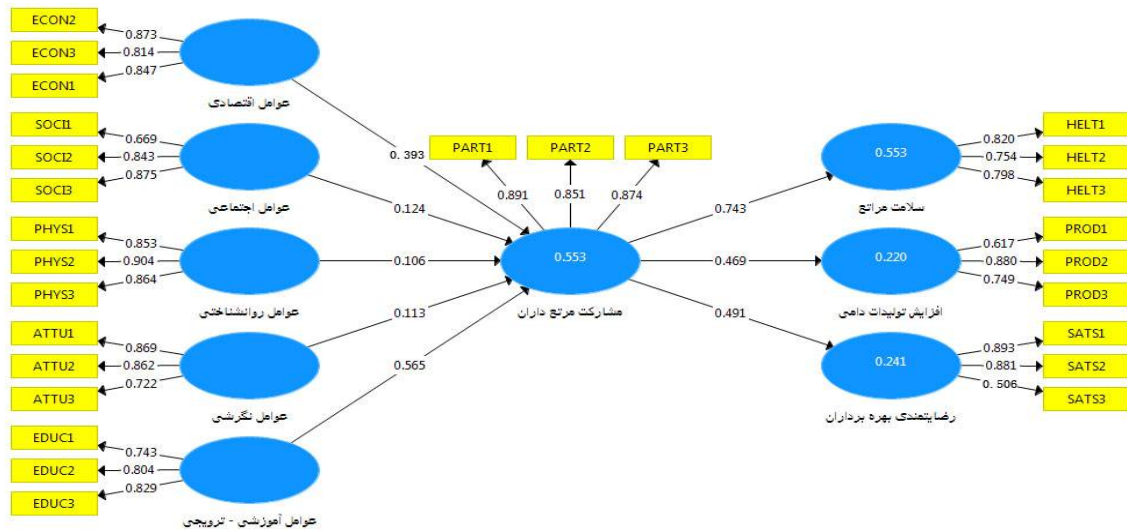
متغیرها از این حالت برخوردار هستند، می‌توان وارد سایر مراحل برازش مدل ساختاری شد.

جدول 4. ماتریس سنجش روایی واگرا به روش فروئل و لارکر

متغیرهای مدل پژوهش	افزایش تولیدات دامی	رضایت‌مندی بهره‌برداران	سلامت مراتع	عوامل آموزشی - ترویجی	عوامل اجتماعی	عوامل اقتصادی	عوامل روان-شناختی	عوامل نگرشی	مشارکت مرتعداران
افزایش تولیدات دامی	0/756								
رضایت‌مندی بهره‌برداران	0/617	0/734							
سلامت مراتع	0/617	0/469	0/791						
عوامل آموزشی - ترویجی	0/445	0/501	0/571	0/793					
عوامل اجتماعی	0/437	0/481	0/441	0/404	0/801				
عوامل اقتصادی	0/346	0/400	0/388	0/387	0/608	0/845			
عوامل روانشناختی	0/352	0/374	0/369	0/260	0/747	0/503	0/874		
عوامل نگرشی	0/385	0/412	0/490	0/697	0/344	0/373	0/264	0/820	
مشارکت مرتعداران	0/469	0/491	0/743	0/712	0/456	0/365	0/363	0/569	0/872

شده رگرسیونی می‌باشند. بارهای عاملی مدل در حالت تخمین استاندارد میزان تاثیر هر کدام از متغیرها و یا گویه‌ها را در توضیح و تبیین واریانس نمرات متغیر یا عامل اصلی نشان می‌دهد. در حالت برآورد استاندارد امکان مقایسه بین متغیرهای مشاهده شده تبیین‌کننده متغیرهای پنهان وجود دارد. نتایج مدل تحقیق در حالت تخمین استاندارد حاکی از وجود روابط همبستگی معنی‌داری بین متغیرها در مدل است. خروجی مدل در حالت تخمین استاندارد در شکل 2 ارایه شده است.

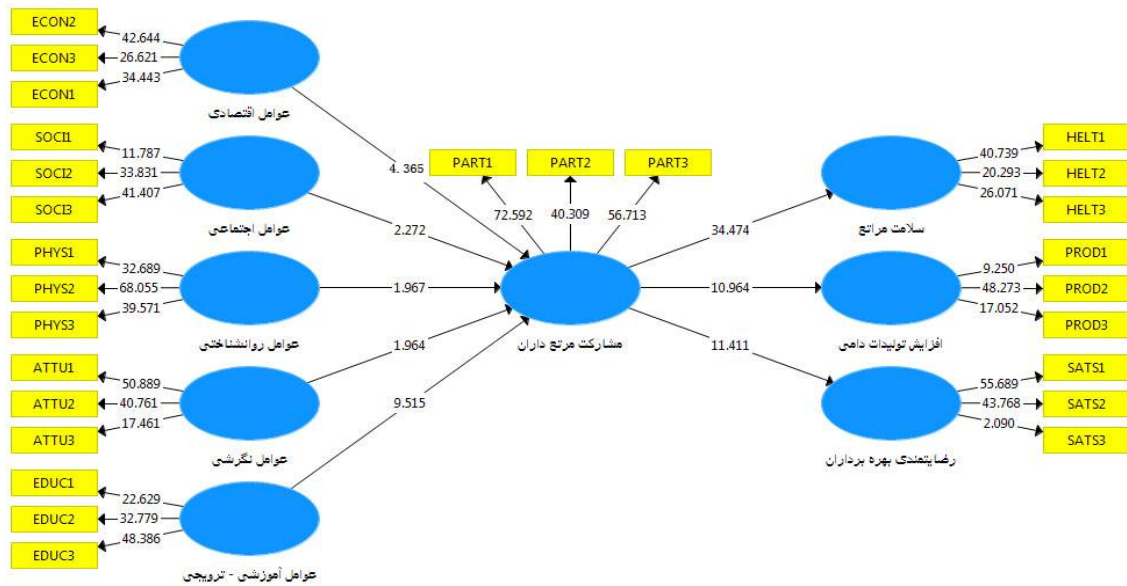
آزمون فرضیه‌های پژوهش: برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از مدل در حالت تخمین استاندارد و مدل در حالت اعداد معنی‌داری استفاده شد. حالت تخمین استاندارد ضرایب همگن شده هستند، یعنی مقیاس آنها یکی شده و امکان مقایسه بین آنها وجود دارد، در حالتی که این مقدار بین متغیرهای مکنون و آشکار مربوط به آن در نظر گرفته شود، برابر با همان ضرایب همبستگی یا بارهای عاملی هستند و اگر بین دو متغیر مکنون در نظر گرفته شوند، همان ضرایب مسیر یا پناه‌های استاندارد

شکل 2. مدل مفهومی پژوهش در حالت تخمین استاندارد

ضرایب معنی‌دار نیستند و منجر به رد فرضیات تحقیق می‌شوند. در حالی که خارج از این محدود باشند، معنی‌دار هستند. شکل 3 معنی‌داری ضرایب و پارامترهای به‌دست آمده مدل را نشان می‌دهد که تمامی ضرایب به‌دست آمده معنی‌دار شده‌اند و مبنای تایید شدن یا رد شدن فرضیه‌های پژوهش بررسی مدل در حالت ضرایب معنی‌داری است.

مدل در حالت اعداد معنی‌داری و مدل دوم در رویکرد حداقل مربعات جزئی است. به تخمین مدل در این حالت، تخمین ضرایب t نیز گفته می‌شود. مدل در حالت ضرایب t یا حالت معنی‌داری مقادیر آماره t را نشان می‌دهد که برای قضاوت در مورد معنی‌داری روابط به‌کار می‌رود. به اینصورت که اگر مقادیر آماره t بین $+1/96$ و $-1/96$ قرار داشته باشند،

شکل 3. مدل مفهومی پژوهش در حالت اعداد معنی‌داری

معنی‌داری به صورت خلاصه در جدول 5 ارائه شده است.

نتایج به‌دست آمده از دو مدل تخمین استاندارد و اعداد

جدول 5. نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش

فرضیه‌ها	ضریب مسیر	اعداد معنی‌داری	سطح معنی‌داری	نتیجه
عوامل اقتصادی بر مشارکت مرتعداران در اجرای طرح‌های مرتعداری تاثیر دارد.	0/393	4/365	<0/05	تایید
عوامل اجتماعی بر مشارکت مرتعداران در اجرای طرح‌های مرتعداری تاثیر دارد.	0/124	2/272	<0/05	تایید
عوامل روانشناختی بر مشارکت مرتعداران در اجرای طرح‌های مرتعداری تاثیر دارد.	0/106	1/967	<0/05	تایید
عوامل نگرشی بر مشارکت مرتعداران در اجرای طرح‌های مرتعداری تاثیر دارد.	0/113	1/964	<0/05	تایید
عوامل آموزشی - ترویجی بر مشارکت مرتعداران در اجرای طرح‌های مرتعداری تاثیر دارد.	0/565	9/515	<0/05	تایید
مشارکت مرتعداران در اجرای طرح‌های مرتعداری بر سلامت مراتع تاثیر دارد.	0/743	34/474	<0/05	تایید
مشارکت مرتعداران در اجرای طرح‌های مرتعداری بر افزایش تولیدات دامی تاثیر دارد.	0/469	10/964	<0/05	تایید
مشارکت مرتعداران در اجرای طرح‌های مرتعداری بر رضایت بهره‌برداران تاثیر دارد.	0/491	11/411	<0/05	تایید

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به بررسی فرضیه از طریق مدل‌سازی معادلات ساختاری نیز ملاحظه می‌شود که مقدار ضریب مسیر استاندارد بین متغیر عوامل نگرشی بر مشارکت مرتعداران در اجرای طرح‌های مرتعداری برابر با 0/113 بوده که نشان از تاثیر مثبت و معنی‌دار عوامل نگرشی بر مشارکت مرتعداران در اجرای طرح‌های مرتعداری دارد. نتیجه به‌دست آمده از آزمون این فرضیه با پژوهش کریمی و شریف‌زاده (1396) در یک راستا قرار دارد.

با توجه به بررسی فرضیه از طریق مدل‌سازی معادلات ساختاری نیز ملاحظه می‌شود که مقدار ضریب مسیر استاندارد بین متغیر عوامل آموزشی - ترویجی بر مشارکت مرتعداران در اجرای طرح‌های مرتعداری برابر با 0/565 بوده که نشان از تاثیر مثبت و معنی‌دار عوامل آموزشی - ترویجی بر مشارکت مرتعداران در اجرای طرح‌های مرتعداری دارد. نتیجه این فرضیه با پژوهش احمدی و همکاران (1397) نیز در یک راستا قرار دارد.

با توجه به بررسی فرضیه از طریق مدل‌سازی معادلات ساختاری نیز ملاحظه می‌شود که مقدار ضریب مسیر مشارکت مرتعداران در اجرای طرح‌های مرتعداری بر سلامت مراتع برابر با 0/743 بوده که نشان از تاثیر مثبت و معنی‌دار مشارکت مرتعداران در اجرای طرح‌های مرتعداری بر سلامت مراتع دارد. نتیجه به‌دست آمده از این فرضیه با نتایج پژوهش رحمانی (1397) در یک راستا قرار دارد.

با توجه به بررسی فرضیه از طریق مدل‌سازی معادلات ساختاری نیز ملاحظه می‌شود که مقدار ضریب مسیر استاندارد مشارکت مرتعداران در اجرای طرح‌های مرتعداری بر افزایش

با توجه به بررسی فرضیه از طریق مدل‌سازی معادلات ساختاری نیز ملاحظه می‌شود که مقدار ضریب مسیر استاندارد بین متغیر عوامل اقتصادی بر مشارکت مرتعداران در اجرای طرح‌های مرتعداری برابر با 0/393 بوده که نشان از تاثیر مثبت و معنی‌دار عوامل اقتصادی بر مشارکت مرتعداران در اجرای طرح‌های مرتعداری دارد. نتیجه به‌دست آمده از آزمون این فرضیه با پژوهش عالیشاه‌آرات‌بنی و همکاران (1398) هم‌راستا بوده است.

با توجه به بررسی فرضیه از طریق مدل‌سازی معادلات ساختاری نیز ملاحظه می‌شود که مقدار ضریب مسیر استاندارد بین متغیر عوامل اجتماعی بر مشارکت مرتعداران در اجرای طرح‌های مرتعداری برابر با 0/124 بوده که نشان از تاثیر مثبت و معنی‌دار عوامل اجتماعی بر مشارکت مرتعداران در اجرای طرح‌های مرتعداری دارد. نتیجه این فرضیه با پژوهش احمدی و همکاران (1397) و Groot و همکاران (2015) نیز در یک راستا قرار دارد.

با توجه به بررسی فرضیه از طریق مدل‌سازی معادلات ساختاری نیز ملاحظه می‌شود که مقدار ضریب مسیر استاندارد بین متغیر عوامل روان‌شناختی بر مشارکت مرتعداران در اجرای طرح‌های مرتعداری برابر با 0/106 بوده که نشان از تاثیر مثبت و معنی‌دار عوامل روان‌شناختی بر مشارکت مرتعداران در اجرای طرح‌های مرتعداری دارد. نتیجه به‌دست آمده از آزمون این فرضیه با نتایج پژوهش لشگرآرا و همکاران (1394) در یک راستا قرار دارد.

طرح‌های مرتعداری استان اصفهان. فصلنامه علمی- پژوهشی تحقیقات مرتع و بیابان ایران، 24(1): 66-57.

سیداخلاقی، س.ج.، میری، س.س.ج. و نعمتی، ا. (1396) شناسایی مولفه‌های اقتصادی- اجتماعی موثر بر موفقیت مجریان طرح‌های مشارکتی مقابله با بیابان‌زایی در استان سیستان و بلوچستان. فصلنامه علمی- پژوهشی تحقیقات مرتع و بیابان ایران، 24(2): 359-348.

عالیشاه‌ارات‌بنی، ف.، ارزانی، ح.، جوادی، س.ع.ا. و فرح‌پور، م. (1398). بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت بهره‌برداران در اجرای طرح‌های مرتعداری (مطالعه موردی: حوزه سوادکوه - مازندران). فصلنامه علمی- پژوهشی تحقیقات مرتع و بیابان ایران، دوره 26، شماره 2، ص 378 - 379. قربانی، م.، عوض‌پور، ل.، رحیمی، م.، موسوی، ه. و اسماعیلی، ب. (1397) تحلیل سرمایه اجتماعی درون‌گروهی در راستای مدیریت مشارکتی مناطق خشک. فصلنامه علمی- پژوهشی تحقیقات مرتع و بیابان ایران، 25(2): 387-378.

کریمی، ج. و شریف‌زاده، م. (1396) تبیین عوامل مؤثر بر مشارکت بهره‌برداران در اجرای طرح‌های مرتعداری مورد مطالعه دهستان گلپه، شهرستان سقز. فصلنامه علمی- پژوهشی تحقیقات مرتع و بیابان ایران، 24(1): 248-238.

کریمی‌سنگچینی، ا.، اوتوق، م.، سعدالدین، ا.، طهماسبی‌پور، ن. و رضایی، ح. (1397) بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت مردمی و پیش‌بینی پذیرش مردمی سناریوهای مدیریت پوشش گیاهی حوضه حبله رود. نشریه علمی- پژوهشی مهندسی و مدیریت آبخیز، 10(3): 293-280.

لشگرآرا، ف.، داوودپناه، م.ر. و جوادی، س.ا. (1394). شناسایی عوامل مؤثر در عدم مشارکت مرتع داران در اجرای طرح های مرتع داری شهرستان کهگیلویه. نشریه علمی پژوهشی مرتع و آبخیزداری مجله منابع طبیعی ایران، دوره 68، شماره 1، ص 46 - 35.

محمدی، س. و بارانی، ح. (1397) بررسی ارزیابی اثرهای اقتصادی- اجتماعی طرح‌های مرتعداری در حوزه

تولیدات دامی برابر با 0/469 بوده که نشان از تاثیر مثبت و معنی‌دار مشارکت مرتعداران در اجرای طرح‌های مرتعداری بر افزایش تولیدات دامی دارد. نتیجه به‌دست آمده از این فرضیه با نتایج پژوهش کریمی‌سنگچینی و همکاران (1397) در یک راستا قرار دارد.

با توجه به بررسی فرضیه از طریق مدلسازی معادلات ساختاری نیز ملاحظه می‌شود که مقدار ضریب مسیر استاندارد مشارکت مرتعداران در اجرای طرح‌های مرتعداری بر رضایت بهره‌برداران برابر با 0/491 بوده که نشان از تاثیر مثبت و معنی‌دار مشارکت مرتعداران در اجرای طرح‌های مرتعداری بر رضایت بهره‌برداران دارد. نتیجه به‌دست آمده از این فرضیه با نتایج پژوهش رحمانی (1397) در یک راستا قرار دارد.

منابع

احمدی، ف.، حیدری، ق.ا. و شفيعی، ف. (1397) عوامل اقتصادی و اجتماعی مؤثر بر تمایل بهره‌برداران به مشارکت در طرح‌های اصلاح و احیای مراتع، مورد مطالعه مراتع شهرستان دهگلان. فصلنامه علمی- پژوهشی تحقیقات مرتع و بیابان ایران، 25(1): 348 - 359. افتخاری، ع.ر.، جعفری، م.، ارزانی، ح.، مهرابی، ع.ا.، بی‌همتا، م.ر.، زندی‌اصفهان، ا. و کمالی، ن. (1398). بررسی تاثیر اجرای طرح‌های مرتعداری بر برخی از خصوصیات خاک در مراتع بیلاقی و قشلاقی مناطق نوبران و زرنديه در استان مرکزی. نشریه علمی پژوهشی مرتع و آبخیزداری مجله منابع طبیعی ایران، 72(3): 642-633. ترکی‌زاده، م.، معیری، م.، عابدی‌سروستانی، ا. و شهرکی، م.ر. (1395) بررسی دیدگاه جنگل‌نشینان نسبت به تاثیر طرح‌های جنگلداری بر اشتغال روستاییان، مطالعه موردی حوزه تنگ سولک-استان کهگیلویه و بویراحمد. مطالعات منابع طبیعی، محیط زیست و کشاورزی، 2(7): 33-38. بر مشارکت بهره‌برداران در عملیات حفاظتی طرح‌های مرتعداری در استان فارس. فصلنامه علمی- پژوهشی تحقیقات مرتع و بیابان ایران، 25(3): 656-644. رؤف‌راد، و.ا.، صبحی، ر.، شجاعی، غ.ر. و باقری، س. (1396) بررسی ارتباط بین سطح، تعداد بهره‌بردار و تعداد دام با وضعیت مرتع در طرح‌های مرتعداری، مطالعه موردی

بویراحمد. سومین همایش یافته‌های نوین در محیط زیست و اکوسیستم‌های کشاورزی، 9 صفحه.

Groot, H., Bowyer, J.I.M., Frank, M. and Howe, M. (2015) The role of cooperatives in forestry, a trusted source of environmental information, Dovetail Partners report, 12p.

Klimova, A., Rondeau, E., Andersson, K., Porras, J., Rybin, A. and Zaslavsky, A. (2016) An international master's program in green ICT as a contribution to sustainable development. Journal of Cleaner Production, 135(C): 223-239.

شهرستان مشهد. فصلنامه علمی - پژوهشی تحقیقات مرتع و بیابان ایران، 25(3): 562-576.

معیری، م. ه. عابدی‌سروستانی، ا.، شهرکی، م. ر. و کوسه‌غراوی، ی. (1394) تحلیل ارتباط مشارکت و توسعه روستاهای جنگل‌نشین، مورد مطالعه تعاونی‌های جنگلداری استان گلستان. مجله جنگل ایران، انجمن جنگلبانی ایران، 7(2): 137-150.

میرهاشمی، ز.، معیری، م. ه.، عابدی‌سروستانی، ا. و شهرکی، م. ر. (1395) میزان مشارکت روستاییان جنگل‌نشین در طرح‌های جنگلداری، مطالعه موردی استان کهگیلویه و

Identifying the consequences and preconditions of ranger farmers' participation in the implementation of rangeland plans in Guilan province

Mahnaz Mirakhorli¹, Seyed Akbar Javadi^{2*} and Hossein Arzani³

- 1) MSc. Graduated, Department of Range and Watershed Management, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
- 2) Associate Professor, Department of Range and Watershed Management, Faculty of Natural Resources and Environment, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. *Corresponding Author Email Address: a.javadi@srbiau.ac.ir
- 3) Professor, Faculty of Natural Resources, Tehran University, Karaj, Iran.

Date of Submission: 2021/04/10

Date of Acceptance: 2021/07/25

Abstract

Management The last decade of the twentieth century has come to an end while human society has been heavily involved in environmental problems and its dangers. One of the most important environmental challenges of the last two decades is the loss of the country's rangelands. Rangelands are important because they constitute an important part of renewable resources and still depend on the lives of a significant number of humans and animals. The statistical population of this study is rangeland owners in Guilan province. The total number of rangelands in Guilan province that have rangeland management plans is equal to 186 rangelands. The sample is equal to 335 rangeland owners. The data collection tool in this research is a questionnaire and to test the research hypotheses, confirmatory factor analysis and structural equation modeling with partial least squares approach have been used. The result of the research indicates the positive and significant effect of economic, social, psychological, attitudinal and educational factors on the participation of rangeland owners in the implementation of rangeland management projects. Also, the effect of ranchers' participation in the implementation of rangeland management projects on rangeland health, increasing livestock production and farmers' satisfaction was positive and significant. Livestock and rangeland balance is one of the most important factors in the destruction of rangelands in Guilan, and until this issue is resolved, all efforts and measures to manage, improve and rehabilitate rangelands are useless or very ineffective.

Keywords: Consequences, Guilan province, Prerequisites, Rangeland farmers' participation, Rangeland management plans.